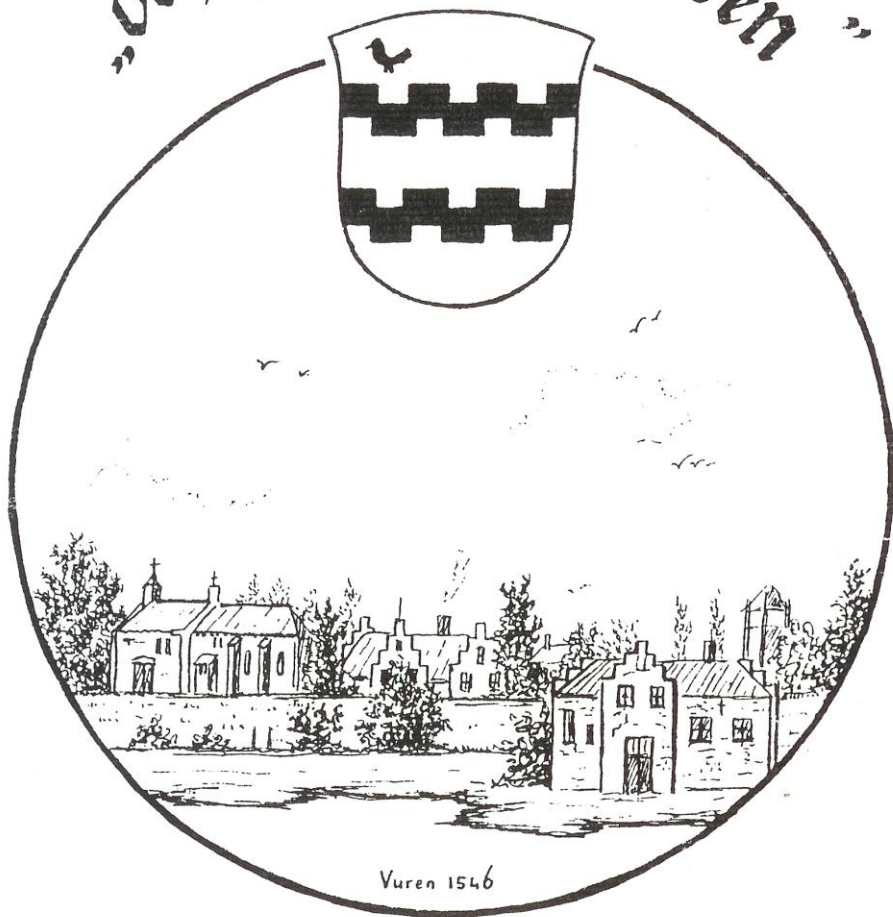

„de Heerlijkheid Vuren“

MEDEDELINGENBLAD NR. 46, JUNI 2019

HISTORISCHE VERENIGING “DE HEERLIJKHEID VUREN”

Opgericht 19 februari 1990

Mededelingenblad 30e jaargang nr. 46

Inhoud:

- Van de voorzitter**
- Leuven en Leyenburg, deel I (ca. 900-1600)**
- Jaarverslag 2018**
- Programma najaar 2019**

Bestuur:

Voorzitter: Aart Bijl, De Kijkuit 49, 4208 DD Gorinchem, tel.: 0183-230167

Secretaris: Sieb Tuiten, Mildijk 70, 4214 DS Vuren, tel. 0183-661205

Penningmeester: Lea Ekelmans-Rijpert, Rietput 41, 4214 DW Vuren, tel. 0183-512850

Leden: Bets den Adel – Van Es, Lindelaan 4, 4214 DK Vuren, tel.0183-630647;
Henk van den Berg, Vinkenlaan 4, 4214 EJ Vuren, tel.0183-630194;
Dick van der Wal, Eikstraat 36, 4814 HM Breda
Jan Roza Sr, Mildijk 20, 4214 DS Vuren, tel. 0183-632687

Redactie: Aart Bijl (zie boven)

Conservator : Gerrit Sterrenberg

Website : www.deheerlijkheidvuren.nl

Lidmaatschap: de contributie bedraagt € 19, voor gezinsleden € 4. Betaling graag **via machtiging of anders vóór 1 juni** op onze bankrekening **NL96RABO0328014206** bij de Rabobank. Mocht u ons wat extra willen geven, dan stellen we dat bijzonder op prijs.

Het mededelingenblad verschijnt eenmaal per jaar, namelijk in juni. In december ontvangen onze leden het Tabula Jaarboek en/of de nieuwsbrief.

Van de voorzitter:

Zag de financiële toekomst van onze vereniging er vorig jaar wat somber uit, in de loop van dat jaar heeft alles zich ten goede gekeerd, althans voor de eerstkomende vijf jaren. De beheerskosten die wij moeten betalen aan Camelot (Waterschap Rivierenland), zullen worden gecompenseerd door de Graaf Reinaldalliantie. Wat na deze periode gaat gebeuren met ons Witte Huis is nog niet duidelijk maar wij zijn druk bezig om voor de lange termijn daar een goede oplossing voor te vinden. Het is goed te weten dat diverse leden van onze vereniging zich op verschillende vlakken bezig houden met deze problematiek en zich voor onze vereniging inzetten. We zullen u op de hoogte houden van de ontwikkelingen.

Het voorgaande houdt wel in dat wij weer voor het onderhoud gaan zorgen en het was hartverwarmend de enthousiaste toezeggingen van leden te krijgen om deze zomer mee te helpen de buitenzijde van ons Witte Huis op te knappen. We hebben daarvoor gereserveerd op de begroting maar een financieel steuntje in de rug kan nog steeds door wat extra over te maken ***op de rekening van onze penningmeester NL96RABO0328014206 onder vermelding van Vriend(in) van het Vurense museum.***

We zijn ook erg blij met de € 261 die wij mogen ontvangen uit de RABOBANK Clubkas Campagne. Wij danken hierbij hartelijk alle leden die op ons hebben gestemd. Klasse!!!

Onze oproep om jongere leden enthousiast te maken voor onze vereniging is (nog) geen succes. We moeten blijven proberen en hebben uw hulp daar ook bij nodig.

Verder wil ik alle schenkers van de fraaie oude voorwerpen, foto's, documenten die bijdragen aan de geschiedenis van Vuren hartelijk dankzeggen. Wij zijn er erg blij mee.

Volgend jaar bestaan wij dertig jaar en we hebben het idee om tijdens ons Open Huis aandacht te besteden aan 25 jaar dijkverbetering in Vuren. Heeft u suggesties of andere ideetjes, laat ons dat dan weten.

Nogmaals zouden wij een vriendelijk doch dringen verzoek richten aan onze leden die geen machtiging hebben afgegeven voor het innen van de contributie, in ieder geval **de contributie in de loop van juni zelf** aan onze penningmeester te willen overmaken. De gegevens daarvoor staan op pagina 3.

Ik wens u veel leesplezier en hoop u bij onze volgende activiteiten weer te mogen begroeten.

Aart Bijl

WORD LID VAN DE ‘VRIENDEN VAN HET VURENSE MUSEUM’ door het overmaken van een extra bedrag naar onze rekening onder vermelding van ‘Vriend(in) van het museum.

LEUVEN EN LEYENBURG (DEEL 1 ca. 900-1600)

Aart Bijl

Het ontstaan van Leuven

In 734 heroverden de Franken het huidige Nederlandse gebied tot aan de Lauwerszee op de Friezen. De Frankische koningen deelden hun gebied in gouwen in, waarbij een groot deel van het westelijk rivierengebied in de gouw Testerventi (Teisterbant) lag, het oostelijk deel lag in de gouw Batua (Betuwe). Teisterbant behoorde tot het bisdom Utrecht. Namens de koning trad een graaf op die belast was met de uitvoering van de vonnissen, de handhaving van de vrede en het toezicht op de belastinginning. Verder was hij legeraanvoerder. De Frankische evangeliepredikers slaagden er niet in de bevolking in het rivierengebied tot het christendom te bekeren (kerstenen). Pas met de komst van Angelsaksische predikers zou dat wel lukken. Naast de koning werd vanaf die tijd de kerk de belangrijkste eigenaar van goederen. Belangrijke kloosters en abdijen hadden bezittingen in de Tielerwaard, onder andere de kloosters van Prüm en Lorsch in Duitsland, en de bisdommen Utrecht en Luik. Verschillende rijksgoederen in het gebied werden geschonken aan diverse belanghebbenden, zowel particuliere als kerkelijke instellingen.

De eerste vermeldingen van nederzettingen in de westelijke Tielerwaard kwamen uit de negende eeuw. Voor Heukelum was dat in 814, voor Herwijnen 850 en Asperen en voor Vuren aan het einde van de negende, begin tiende eeuw. De eerste bewoners vestigden zich in kleine boerderijtjes op de hoogste delen van de stroomruggen om bij overstromingen droog te blijven. De akkertjes sloten direct aan op de kleine nederzettingen die gedurende de gehele vroege middeleeuwen leken op eilanden in de wildernis, omdat het grootste deel van het land onontgonnen was. Van Romeinse invloed op de landbouw was niets meer terug te vinden. De veeteelt was in ieder geval van groot belang, vooral runderen, paarden en varkens werden er gehouden. Het akkerbouwland lag dicht bij de boerderij en werd in korte brede stroken verkaveld. De boeren maakten gebruik van de eenscharige schuifploeg, waarmee de

grond slechts ondiep kon worden omgewerkt. Het vee werd gemeenschappelijk geweid.

In 999 schonk de Rooms-Duitse keizer Otto III de Teisterbantse goederen aan bisschop Ansfried van Utrecht. De bisschop gaf vervolgens delen van het graafschap in leen uit aan onder andere Gerard Flamens van Wassenberg, die het gebied tussen Tiel en Gorinchem, met als noordgrens de Neder-Rijn en als zuidgrens de Oude Maas kreeg. Zijn opvolgers wisten hun bezittingen in het huidige Gelderse gebied uit te breiden en kregen de titel van graaf van Gelre.

Vermoedelijk hebben enkele bewoners van de westelijke Tielerwaard zich in de tiende eeuw of kort daarna gevestigd in het laaggelegen middengebied op de plaats waar de polders Heukelum, Asperen, Herwijnen en Vuren elkaar raakten. Die vestigingsplaats werd aanvankelijk Loffna, Lefna en later Loefenun genoemd, hetgeen zou verwijzen naar een bepaald terrein (Verwarrend is wel dat in de Liemers, omgeving Zevenaar, ook een Leuven lag dat dezelfde naamsverklaring gekregen heeft). In 1329 werd Leuven aangeduid als Louvene. Leuven lag aan de Mark of Mert, een klein waterstroompje dat vanaf Est in het laaggelegen middengebied tussen Linge en Waal naar het westen stroomde en de natuurlijke grens (=Mark) vormde tussen de dorpen en polders langs de Waal en de Linge. Het riviertje voerde het overtollige regen- en kwelwater af en mondde uit in de Linge ter hoogte van de scheiding tussen de polders Dalem en Spijk.

Bewoning, bedrijvigheid en verdediging

Het morgenboek van de polder Heukelum uit ongeveer 1425 gaf een indruk van de situatie zoals die toen in Leuven bestond. De eerste bewoners van Leuven hadden het land vanaf de Leuvense kweldijk noordwaarts ontgonnen in lange stroken, die gescheiden werden door sloten. Het eerste deel werd *Voorste Camp* genoemd en die percelen eindigden bij een wetering die vanaf de Heukelumse Zijven (Zijving ook wel Zeiving geschreven) westwaarts was gegraven naar een vliet. Deze vliet liep vanaf de Leuvense Kweldijk noordwaarts naar de Linge, waar via een sluis het overtollige water werd geloosd. Vanaf de eerste wetering

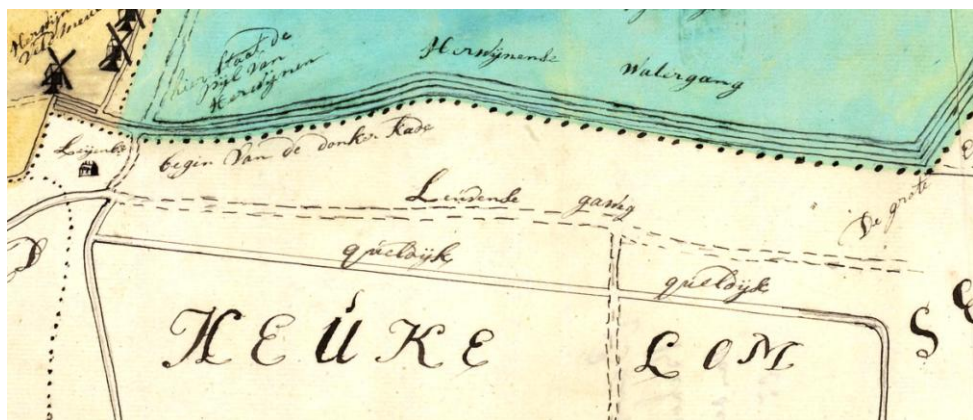
[illegible]

Leuven en polder ca. 1425

De Wieldijk was het verlengde van de zijing van de Leuvense waard, die aansloot op de Leuvense Kweldijk. Dit westelijk deel van de Leuvense ontginningen was eveneens in drie kampen verdeeld, die aansloten aan de eerder genoemde kampen, met twee weteringen die naar de Achter Vliet waren gegraven en die samen met de andere vliet (Bacs Vliet) noordwaarts naar de Linge afwaterde. Hiermee ging al het

overtollige Leuvense polderwater onder de Landscheiding door naar de Laaglandse sluis aan de Linge.

De meeste grond in de Leuvense polder was in handen van de heer van Heukelum en zijn familie. De polder mat ongeveer 975 morgen (1 morgen = ca. 0,77 hectare). Alle geërfd en bezaten zowel grond in de voorste kamp als in de middelkamp en de achterste kamp. Hiermee werd geregeld dat iedereen dezelfde soorten grond kreeg. Naast de heer van Heukelum, Dirk van Heukelum en Otto Hubertszoon van Heukelum hadden enkele bastaarden van Heukelum zoals Otto Hendrik en Alert een belangrijk deel van de polder in bezit. Ook Willem van Hellouw, Otto van Hemert en Bruisten, de bastaard van Acquoy Leuvense landerijen in handen. Ook enkele kerkelijke instellingen bezaten landerijen, maar het merendeel werd door de agrarische bevolking in eigendom gehouden.

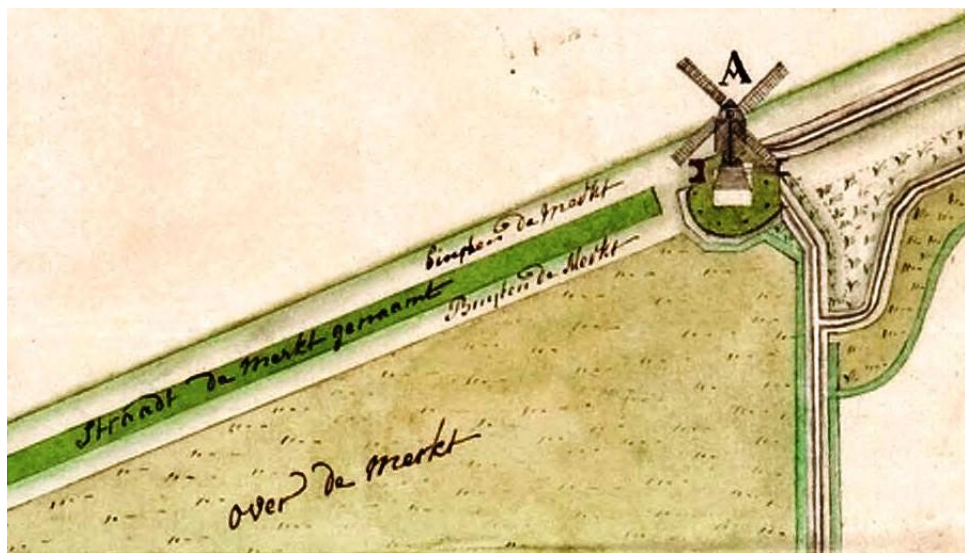

Kaartfragment Leuven met Leyenburg, Gaweg en Kweldijk

Even ten zuiden van de Leuvense Kweldijk lag de Leuvense Ga- of Gaanweg. Deze weg lag in het verlengde van de Asperense Achterdijk die eindigde aan de Zijven. De boerderijen, waarschijnlijk al op lage woonheuvels gebouwd, met hun (w)erven, stonden tussen de Gaweg en de kweldijk. Het gebied tussen de Gaweg en de Mark of Mert werd aangeduid als *butendycks op Loven*. Dat betekende dat ook de Gaweg hoger lag dan het land ten zuiden daarvan. Het buitendijks gebied was

ongeveer 90 morgen groot en was in handen van een groot aantal eigenaren (geërfden). Tot die eigenaren behoorden enkele adellijke heren en dames zoals de echtgenote van Otto van Vuren, Hadewich, Roelof van Dalem, de vrouwe van Heukelum, de jonkheer van Heukelum en Dirk van Heukelum; verder enige kerkelijke instellingen zoals de monniken van Asperen, de Heilige Geest te Heukelum en de karthuizers van Geertruidenberg. De meeste grond was evenwel in handen van de agrarische bevolking in Leuven en omgeving.

Tussen de Gaweg en de Leuvense Kweldijk lagen drie stegen, misschien wel vier stegen (damstegen) waaraan meestal een woonheuvel lag. Ongeveer vier of vijf woonheuvels hebben zich daar bevonden. Zuidelijk van de Gaweg lag een sloot die wel de *Meersloot* werd genoemd.

Kaartfragment met de Markt of Mert en de Mertse molen

De weinige boerderijen werden gebouwd als woonstal-huis met een schuur erbij. Gekookt werd er in een haardkuil en voor de watervoorziening was er de Mert. Voor de verwerking van hooi gebruikten de inwoners een klein soort hooivork. De afmetingen van de boerderijen varieerden in lengte van 12 tot 25 meter, in breedte van 6 tot

8 meter, waarbij de schuur 8 tot 10 meter lang was. De boeren hielden varkens, runderen, paarden en kippen. Aangezien er aanvankelijk nog geen kaden en dijken waren, moesten de boeren zich beperken tot de hoogste delen van het terrein en hebben waarschijnlijk hun boerderijen op lage woonheuvels gebouwd. De boeren bezaten gemeenschappelijke hooi- en weilanden. Om de lagere delen die in de winterperiode onder water liepen ook intensiever te kunnen gebruiken, begonnen zij met het aanleggen van kaden. De eerste kaden, zijdwenden (ook zijven, zijvang of zijving genoemd) lagen haaks op de Mark en voorkwamen dat de landerijen door het toegestroomde water uit Herwijnen, Asperen en bovengelegen polders onder water kwamen te staan. Deze zijven lag op de grens tussen Heukelum en Asperen en sloot aan op de Vurense Zijven tussen de polders Herwijnen en Vuren. Het overvloedige water stroomde nu via de lager gelegen kommen en de Mert richting Dalem en het Wijdschild. Het gevolg was dat er bij veel waterafvoer vanuit de kommen zo nu en dan toch water over de Gaweg binnenstroomde. De volgende logische stap was de aanleg van de Leuvense Kweldijk.

Kasteel Leyenburg

In 1329 huwde Arend van Heukelum, de zoon van ridder Otto I van Asperen en Heukelum, met Mechteld de Cock van Waardenburg. Zij zou bij haar huwelijk het huis Merenburch hebben gekregen, waarschijnlijk van haar ouders, Gerard van Waardenburg en Johanna van Buren. De familie De Cock van Waardenburg had rijke bezittingen in het rivierengebied. Rudolf de grootvader van Mechteld ruilde in 1265 met Otto II, graaf van Gelre, zijn bezittingen tussen Lek en Linge met hoog en laag gericht tegen de dorpen Hiern, Neerijnen en Opijnen die hij met hoog en laag gericht van Gelre in leen ontving. Waarschijnlijk hebben de Cock van Waardenburgs hun bezit in de Tielerwaard verder uitgebreid, onder andere met Leuven. Het huis lag aan het *overste ende van Louvene* (Leuven). Bij de Merenburch hoorde vijf morgen land. De naam van het kasteel verwees naar het laaggelegen terrein bij de Mark of Mert dat ingesloten lag tussen de verschillende polders en regelmatig onder water zal hebben gestaan.

Arend van Heukelum droeg zijn 'eigen vrij huis' Merenburch in 1329 op aan de graaf van Holland en werd daarmee door de graaf beleend. Zijn zoon Jan verving het huis rond 1340 door de bouw van kasteel Leyenstein. Hij kreeg voor de aanvoer van het bouw materiaal tolvrijheid van de graaf van Holland. Jan vestigde zich in het nieuwe kasteel dat in 1369 voor het eerst Leyenburg zou worden genoemd. De naam verwijst naar 'lede' dat een waternaam is maar ook landweg kan betekenen. In het westfries betekent lei 'het laag gelegen', laagland waar een waterloop door gaat, hetgeen kan verwijzen naar het kleine riviertje de Mark of Mert dat langs het kasteel stroomde en de grachten voorzag van water.

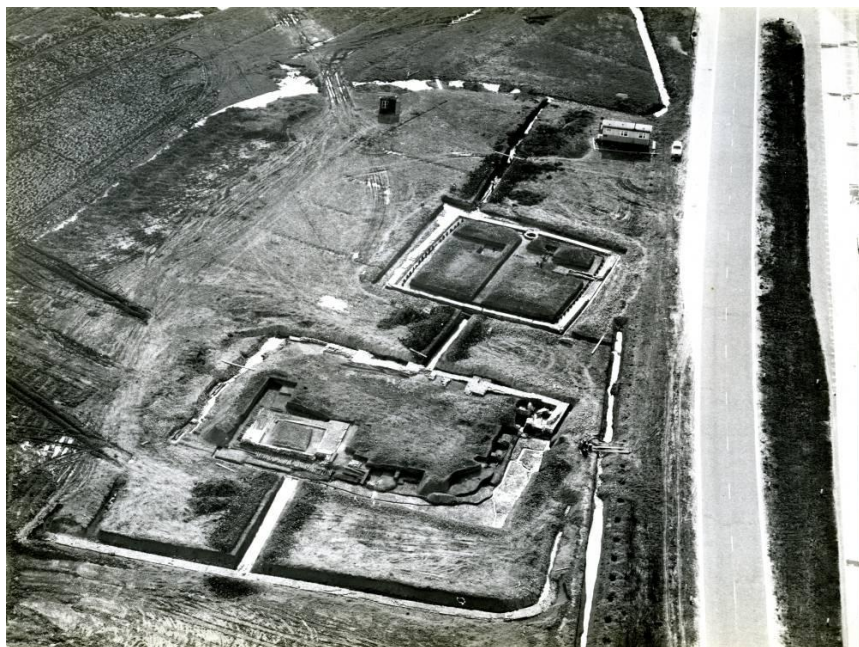

Foto KLM-Aerocarto 3 6825, 1963 opgraving van de Leyenburg met beneden de hoofdburcht en boven de voorburcht.

Begin 1961 werd bij de verbreding van de A15 ter hoogte van Leuven een restant van een muur gevonden. Deze muur maakte deel uit van het oude kasteel Leyenburg. De oude verkaveling daar was met in een

cirkel lopende sloten en een verhoging in het terrein. Kasteel Leyenburg werd regelmatig verbouwd en uitgebreid. Bij opgravingen in 1963-1964 werden de resten aangetroffen van een vierkante voorburch van 25 bij 25 meter en een rechthoekig hoofdgebouw van 30 bij 40 meter. Er was ook een waterput aanwezig. Tegen de muur waren optrekken gebouwd van houtwerk; schuren en stallen. De voorburch had een voorganger gehad aan de noordzijde van de hoofdburcht, waarvan de resten nog onder de huidige A15 liggen.

Foto Schellart 230-2 Leyenburg muur- en waterputresten

Bij de bouw van de hoofdburcht werd de ondergrond vol geslagen met zware palen van 30 tot 36 cm in het vierkant om te voorkomen dat de muren door de grond zouden worden weggedrukt. De meeste palen waren vierkant gehakt. Achter deze palen werden planken aangebracht. Buiten deze houten afzetting om werd de muur gemetseld van ongeveer een meter dik. Toch bleken de palen niet in staat de gronddruk tegen te gaan want bijna alle hielden naar buiten over en hebben daardoor de muur omgedrukt. Deze ging rond staan en brak. Verder waren er stallen

en een ronde waterput. Naast de oudste ingang van de hoofdburcht stond een ronde uitspringende toren van waaruit de toegang kon worden bestreken. De hoofd- en voorburcht waren door brede grachten omgeven en stonden via een brug met elkaar in verbinding. De muren stonden niet direct in het water. Buiten de muren liep een schuin aarden talud naar de gracht. De fundering van de hoofdburcht bestond uit hout. Het waren boomstammen in de lengterichting van de muren met dwarsverbindingen van dunne stammen of dikke takken, ook wel slieten genoemd. Op deze constructie werden weer slieten gelegd waarop een vloer van planken kwam. Er was waarschijnlijk een open binnenplaats met rondom bijgebouwen. In de hoofdburcht waren wel verschillende bouwperiodes te herkennen.

Foto Schellart 230-10 Leyenburg en restanten muren

In 1348 brak er een oorlog uit tussen Holland en Gelre enerzijds en het Sticht, waar bisschop Jan van Arkel zich aan de Hollands-Gelderse invloed probeerde te onttrekken, anderzijds. Deze strijd sleepte zich voort tot 1364. In en rond de Tielerwaard was het ook zeer onrustig. De hertog

van Gelre sneuvelde tijdens de slag bij Baesweiler (even ten noorden van Aken) door een pijl uit eigen gelederen. Na zijn dood brak weer een opvolgingsstrijd in Gelre uit tussen Mechteld en Maria van Gelre. Om haar positie te verstevigen huwde Mechteld met graaf Jan van Blois. Beiden leenden in 1372 geld voor hun strijd van ridder Arend van Leyenburg. Dit gaf aan dat de familie van Leyenburg niet onbemiddeld was.

Foto Schellart 230-1, Leyenburg restanten muren

Tijdens de Arkelse Oorlog (1401-1412) werd veel vernield en werden op de fundamenteën van oude muren nieuwe muren gebouwd. In de vijftiende eeuw zou nog een zware toren (donjon) worden toegevoegd aan de noordzijde van het kasteel. Deze toren lag niet in een hoek maar tegen een van de zijkanten op enige afstand van een hoek. Dat was een woon- en verdedigingstoren. De ingangspartij van voor- en hoofdburcht lagen tegenover elkaar en de woontoren sprong mooi uit. Tegelijkertijd werd het terrein binnen het kasteel opgehoogd ter bescherming tegen het water. Volgens dr. J.G.N. Renaud had de burcht eerst een ingang in de noordwesthoek, versterkt door een ronde toren. Na grote vernielingen

werd de donjon gebouwd. Mogelijk was er ook een nederhof met een ringsloot. Dat was een terrein met bijgebouwen en vaak een boerderij die voor de voedselvoorziening diende. Na de introductie van het kanon in de oorlogvoering werd het hele complex omringd met een aarden wal. Rond 1500 werd er een ringsloot gegraven met een kade erachter en een ringmuur van behoorlijke hoogte.

Heren van Leyenburg

Jan van Heukelum werd waarschijnlijk door zijn vader beleend met Leyenburg en sindsdien beschouwd als Jan van Leyenburg. Hij werd in 1369 opgevolgd door zijn zoon Hubert. Vijf jaar later overleed Hubert en zijn zoon Jan (II) werd in 1374 beleend met Leyenburg. Deze heer van Leyenburg maakte in 1386 plaats voor zijn broer Arend, die gehuwd was met Helwich van Arkel, de dochter van Jan van Arkel van Noordeloos.

De kasteelheren leefden aanvankelijk van de inkomsten uit hun grondbezit en rechten die ze hadden verworven. De boeren betaalden pacht en tienden. Het vis- en jachtrecht bracht geld op en sommige heren mochten tol heffen op wegen over hun grondgebied. Maar in de veertiende eeuw konden veel edelen niet meer rond komen van hun bezit en werden afhankelijk van de landsheer (graaf of hertog) die lucratieve baantjes had te verdelen als bijvoorbeeld rentmeester, baljuw, drossaard, tesorier en kastelein. Het was dus zaak op goede voet te staan met de graaf.

De strijd om de meeste invloed aan het grafelijk hof in Holland en Zeeland ging al jaren tussen twee partijen die getooid gingen met de namen Hoeken en Kabeljauwen. De scheidslijn tussen deze partijen liep dwars door de adellijke families heen. Een van de leiders van de Kabeljauwen was Jan van Arkel terwijl de zoon van graaf Albrecht, Willem van Oostervant, aanvoerder was van de Hoeken. Toen de Hoeken de geliefde van de graaf, Aleida van Poelgeest, hadden vermoord, moesten Willem en zijn aanhangers vluchten voor de wraak van graaf Albrecht. Jan van Arkel en de Kabeljauwen profiteerden van deze situatie en kregen belangrijke functies te vervullen, hetgeen een doorn in het oog was van de Hoeken en met name Willem van Oostervant. Vanaf die tijd bestond er

een zekere vijandschap tussen Jan van Arkel en de zoon van de graaf. Nadat Willem zich met zijn vader had verzoend, stelde hij alles in het werk om de heer van Arkel in een kwaad daglicht te stellen.

Arend van Leyenburg werd een machtig man in het Land van Arkel. Rond 1400 werd hij heer van Noordeloos, Oud-Goudriaan, Molenaarsgraaf, Giessendam en Alblas. In 1398 nam Arend van Leyenburg deel aan de tweede tocht van de graaf van Holland, Albrecht van Beieren, tegen de Friezen die eindigde met de vrede van Bolsward in 1401 waarbij geheel Friesland zich onderwierp aan het gezag van de graaf. In 1399 was hij door de graaf aangesteld als baljuw en rentmeester van Amstelland, Waterland en van de Zeevanck.

De Arkelse Oorlog (1401-1412) brak in 1401 uit toen Jan van Arkel die in Gorinchem zetelde en een groot gebied in bezit en leen had zijn trouw aan de graaf van Holland opzegde. Dat betekende in feite een oorlogsverklaring. Jan van Arkel had met Gorinchem en het Land van Arkel een machtige positie opgebouwd in het grensgebied tussen Holland, Utrecht en Gelre. Tot het Land van Arkel behoorden bij het uitbreken van het conflict met de graaf van Holland in 1401 Schelluinen, Giessenburg, Hoornaar, Hoog-Blokland, Arkel, Nieuwland, Rietveld, Kedichem, Oosterwijk, Lede, Leerbroek en Leerdam, Ameide en Meerkerk, Hagestein, Everdingen en het westelijk deel van Spijk. De oorlogsverklaring luidde een turbulente tijd in voor de inwoners van de heerlijkheden en kastelen in de westelijke Tielerwaard.

De Arkelse oorlog (1401-1412)

Aan de oostzijde van Gorinchem waren in het vrijwel lege landschap de verschillende kerken en kastelen duidelijk te herkennen. Vanaf de burcht van de Arkels in het Wijdschild kon men de huizen en kastelen waarnemen van de heer van Dalem, de Tumelenborch in Vuren, de kastelen Wayenstein, Drakenburg, Engelenburg en Frissestein in Herwijnen, de Wadenborg en wellicht ook Lingestein in Asperen, de Merckenburg bij Heukelum, het slot te Spijk en tenslotte in het middengebied kasteel Leyenburg. De huizen en boerderijen in de nederzettingen en stadjes stonden over het algemeen niet ver van de kerk

en het kasteel. In tijden van gevaar konden de bewoners daar hun toevlucht zoeken. Leuven kende slechts enkele boerderijen en kasteel Leyenburg, voor een kerk was het te klein. De inwoners gingen in Heukelum naar de kerk. De Kerkweg die al rond 1425 stond vermeld als *Kercwech* herinnert nog aan de oude route van Leuven naar de kerk van Heukelum. Ter hoogte van de kruising van deze weg met de Leuvense Kweldijk lag een woonheuvel aan de zuidzijde van de kweldijk.

Wie waren die kasteelheren in 1401? Jan II van Dalem had in 1398 onder leiding van de graaf van Holland tegen de Friezen gestreden en bleef ook in 1401 de graaf trouw. Otto II van Vuren was te vinden aan de zijde van de Arkels. Spinter Jansz van Loenersloot, heer van Spijk, was kabeljauws en ook Arkelsgezind. Zowel de heer van Heukelum, Otto III van Heukelum, als de heer van Asperen, Otto van Polanen waren leenroerig aan de graaf van Holland. Bruisten van Herwijnen op de Wayenstein in Herwijnen leefde in onmin met de graaf van Holland, maar het is niet duidelijk of hij Jan van Arkel steunde, ook van Arend van Drakenburg in Herwijnen, een neef van Arend van Leyenburg is niet duidelijk of hij partij koos. Johan I van Herwijnen, heer van de Engelenburg in Herwijnen streed aan de zijde van Jan van Arkel. Van Dirk van Herwijnen, heer van Frissestein in Herwijnen is ook niet bekend of hij tot een van de partijen behoorde. Wellicht heeft hij later aan Gelderse zijde wel deelgenomen aan de strijd tegen Holland.

Jan van Arkel begon in augustus 1401 direct na de opzegging van zijn trouw aan de graaf van Holland met het aanvallen van Hollandse bezittingen. Het werden plundertochten waarbij de plattelandsbevolking het kind van de rekening werd. De oogst werd geroofd, boerderijen geplunderd en platgebrand. De graaf van Holland antwoordde met dezelfde tactiek. Het Land van Arkel en bezittingen van Arkels getrouwe bondgenoten werden aangevallen. Maar hiermee was de heer van Arkel niet te verslaan en de graaf besloot in de zomer van 1402 het beleg voor Gorinchem te slaan om zodoende Arkel op de knieën te krijgen. De stad werd met ongeveer 6000 man omsingeld. Hiertegenover kon Jan van Arkel slechts 2000 man stellen maar wist vol te houden. Na twaalf weken werd het beleg afgebroken. Veel van de manschappen hadden hun

verplichte heervvaart erop zitten en bovendien was het oogsttijd en moesten de boeren weer aan het werk. Jan van Beieren, de elect van Luik en broer van Willem van Oostervant, wilde bemiddelen en kwam met vredesvoorstellen. Arend van Leyenburg was een van de edelen die met de voorstellen heen en weer reisde tussen Albrecht en Jan van Arkel. Het resulteerde in een vrede tussen graaf Albrecht en Jan van Arkel en het bleef vanaf die tijd relatief rustig, totdat de graaf in december 1404 overleed en zijn zoon Willem van Oostervant als Willem VI hem opvolgde.

Vrijwel onmiddellijk begon Willem VI met de invoering van een nieuwe belasting voor een periode van vier jaar om de oorlog tegen de Arkels te kunnen bekostigen. Hij wist de stad Utrecht aan zijn zijde te krijgen om de Arkelse kastelen Hagestein en Everstein aan te pakken. Met deze kastelen beheerste Jan van Arkel de Lek en deed afbreuk aan de handelsbelangen van het bisdom en het graafschap Holland. Maar eerst viel hij het bezit aan van enkele Gelderse ridders die de Arkels steunden. In 1405 volgde het beleg van de kastelen. Verschillende Gelderse edelen stuurden een ontzegbrief (oorlogsverklaring) aan de graaf van Holland en schaarden zich achter de Arkels. Jan van Dalem ontving datzelfde jaar 25 Engelse nobelen (nobel was 50 stuivers) per jaar van de Hollandse graaf uit consideratie voor de schade die hem was toegebracht door de Arkels. De hertog van Gelre trachtte te bemiddelen en stuurde Arend van Leyenburg, die overste rentmeester van Gelre geworden was naar de elect van Luik, Jan van Beieren, voor overleg. Arend had in 1404 ruzie gekregen met de nieuwe graaf van Holland en was overgestapt naar het Gelderse kamp. De graaf van Holland had zijn bezittingen in beslag genomen. Eind december werden Hagestein en Everstein door Hollandse en Utrechtse legertjes ingenomen en in brand gestoken. In januari 1406 werd een vredesverdrag gesloten. Gorinchem en het Land van Arkel hadden zwaar geleden. Veel goederen waren door Holland ingenomen en de onvrede nam toe. Arend van Leyenburg verzoende zich met de graaf van Holland en kreeg zijn in beslag genomen lenen weer terug. Uit deze tijd dateerde ook de vondst van een handkanon ook wel haakbus of donderbus genoemd bij de opgraving van kasteel Leyenburg. Het bestond uit een ijzeren loop en een houten kolf, ook wel staart genoemd. De loop

had een kaliber van 3,4 cm. Bovenop bevond zich het zogenaamde sundgat voor de ontsteking. Beneden bevond zich een haak om het wapen vast te zetten. De lang kolf was nodig om goed te kunnen richten. De totale lengte van het wapen was 123 cm, de eigenlijke loop met binnenwerks 22,5 cm. Helaas is deze vondst niet meer terug te vinden.

In juli 1406 sloten Willem VI en de bisschop van Utrecht een verdrag met Willem van Arkel, de zoon van Jan van Arkel die buitengesloten werd. Willem van Arkel richtte zich voor steun steeds meer op Gelre. De hertog van Gelre Reinoud IV riep zijn troepen op om het Gelderse gebied ten oosten van Gorinchem te versterken. In februari 1407 verzoende Jan van Arkel zich in Arnhem met zijn zoon Willem. Dat was het sein voor een aantal ontevreden Gorinchemers om steun te zoeken bij de graaf van Holland. De Arkels vertoefden op dat moment immers aan het hof van Gelre.

Gorinchem sloot een verdrag met graaf Willem VI van Holland. Die stelde een kastelein (zijn vertegenwoordiger) aan op de burcht van de Arkels. Otto III van Heukelum sloot zich bij de graaf van Holland aan tegen de Arkels. Op 14 september 1407 voerde Willem van Arkel met zijn manschappen een aanval uit op Gorinchem en namen de stad in. Vanaf dat moment kwamen Holland en Gelre tegenover elkaar te staan. Gelre was bang Gorinchem en het Land van Arkel als bufferstaat te verliezen. Na een maand werd een bestand gesloten en volgden tussen maart en april 1408 besprekingen tussen Gelre en Holland. Het was opnieuw Jan van Beieren die bemiddelde in het conflict en een bestand wist te sluiten dat zou duren tot februari 1409.

Op 22 april 1409 droegen Jan en Willem van Arkel Gorinchem en het Land van Arkel over aan de hertog van Gelre. Dat was een listige zet. Omdat Willem van Arkel na de dood van hertog Reinoud waarschijnlijk de nieuwe hertog van Gelre zou worden, zouden Gorinchem en het Land van Arkel vanzelf weer terug komen in Arkels bezit. In augustus 1409 deed hertog Reinoud zijn intrede in Gorinchem. Arend van Leyenburg werd in 1410 door de graaf van Holland schadeloos gesteld voor de schade aan kasteel Leyenburg, dat veel had geleden en hersteld moest worden.

In juni 1410 sloten Gelre en Holland een bestand. Hierbij werd Reinoud van Gelre's bezit van Gorinchem en Land van Arkel door Holland erkend. Voortdurend bleven echter kleine gevechtshandelingen plaatsvinden. Willem van Arkel ondernam verschillende strooptochten gedurende de winter van 1411 op 1412. In april 1412 liep het bestand af. Drie maanden later werd een nieuw bestand gesloten tussen graaf Willem VI enerzijds en hertog Reinoud en Willem van Arkel anderzijds. Hierbij was ook Arend van Leyenburg betrokken. Gelre gaf de stad Gorinchem en het Land van Arkel weer terug aan Willem van Arkel en die stond alles af aan de graaf van Holland en ontving daar een groot geldbedrag voor. Op 24 augustus deed graaf Willem VI zijn intrede in Gorinchem en kwam een einde aan de Arkelse oorlog. De graaf van Holland benoemde zijn leenman Arend van Leyenburg tot drossaard van Gorinchem en het Land van Arkel en die werd daarmee de belangrijkste gezagdrager van de graaf in het gebied.

Arend van Leyenburg

In 1413 schonk de graaf Gorinchem en het Land van Arkel aan zijn echtgenote Margaretha van Bourgondië. Zij handhaafde Arend van Leyenburg als drossaard. Arend hield als rentmeester toezicht op het financiële gebeuren. Als dijkgraaf was hij verantwoordelijk voor het waterstaatkundig bestuur in het Land van Arkel. In Gorinchem zag hij toe op de burgemeestersverkiezing, ambtenaren en schepenen. Bovendien werd hij aangesteld als kastelein van de nieuwe burcht die de graaf had laten bouwen aan de Merwede nadat de burcht van de Arkels was afgebroken. In 1418 volgde Jan van Vianen hem op als kastelein en in 1424 Otto van Vuren als drossaard.

In 1417 overleed graaf Willem VI. Arend van Leyenburg hield als rentmeester nauwkeurig de kosten bij die na het overlijden van de graaf werden gemaakt voor herdenkingsdiensten, kaarsen enzovoorts. Willem van Arkel zag zijn kans schoon en met hulp van Jan van Beieren, die aanspraak maakte op de erfenis van zijn broer Willem VI, Splinter Jansz van Loenersloot, de heer van Spijk, Otto van Vuren en Johan I van Herwijnen, heer van de Engelenburg, nam hij de stad Gorinchem in. De

stad werd echter heroverd door Jacoba van Beieren, de dochter van Willem VI en haar moeder. Daarbij sneuvelden onder meer Willem van Arkel en Johan I van Herwijnen. Otto van Vuren werd gevangengenomen maar zou later drossaard van Gorinchem en het Land van Arkel worden.

Isings, fragment wandkaart van belegering Gorinchem in 1417 door Jacoba van Beieren, met links geflankeerd door Arend van Leyenburg, herkenbaar aan het schild van de Arkels (Heukelum en Leyenburg)

Arend van Leyenburg was tijdens de Arkelse Oorlog enkele malen van partij gewisseld. Dat leverde hem verschillende functies op. Enkele zijn al aan bod gekomen, maar daarnaast was hij ook een tijdlang ambtman en richter in Tiel, Zandwijk, Kesteren en Zoelen, ambtman van de Neder-Betuwe, ambtman van de Tieler- en Bommelerwaard en Zaltbommel en ambtman van Beesd en Rhenoy.

Na het overlijden van Arend werd zijn zoon Jan (III) in 1426 beleend met dat *voorgeborcht tot Leyenburg met hoge en lage*

heerlijkheid. Deze ridder, die ongehuwd was, verkocht het meteen door aan Goossen van Rossem, ambtman van de Neder-Betuwe. Na het overlijden van Van Rossem kocht Jan III van Leyenburg het leen in 1429 terug.

Op 25 november 1447 sloot Jan van Leyenburg een overeenkomst met de geërfden van Herwijnen waarin werd bepaald dat Herwijnen een achterdijk mocht leggen op het gebied van de heerlijkheid Leyenburg, namelijk over het terrein naast de meren. Hier was sprake van de aanleg van de Meerdam die aan de noordzijde van de Mark of Mert werd aangelegd en vóór Leyenburg naar het zuiden afboog richting de Mertse molen.

Een aantal manschappen en pachters had mee moeten vechten aan de zijde van hun heer in de diverse oorlogjes waarin deze betrokken raakte. Van een belegering van het kasteel Leyenburg is niet veel te vinden in de bronnen. Wel moest het kasteel enkele keren worden hersteld en ontving de heer van Leyenburg een schadeloosstelling van de graaf van Holland.

De gewone bevolking op het platteland leed het meest onder de gevechtshandelingen. Levens en bezittingen gingen verloren tijdens het strijdgewoel en als gevolg van de plunderingen van de langstreckende legertjes. Daarbij moest de bevolking ook helpen bij de voorbereiding van de strijd. Ten eerste door het bijeenbrengen van geld en vervolgens, indien daartoe opgeroepen, door deel te nemen aan de oorlog zelf. Niet dat deze oorlogjes lang duurden, maar het werk op het land moest wachten of anders worden ingedeeld. Kinderen, ouden van dagen, vrouwen en leden van de geestelijkheid namen geen deel aan het krijgsbedrijf. De inwoners hadden niet alleen last van overstromingen en oorlogen. De grote pestepidemie van 1349 kostte ongeveer een kwart van de bevolking het leven. Bij de volgende epidemie tien jaar later stierf nog eens twintig procent van de overgebleven bevolking. De daaropvolgende vier epidemieën tot 1401 eisten telkens nog eens tien procent van de volwassen levens.

Het sociaaleconomische leven

De veertiende en vijftiende eeuw werden gekenmerkt door een landbouwcrisis die resulteerde in een vermindering van de opbrengsten. Niet de omvang van de oogst, maar de waarde ervan daalde. Dit had alles te maken met de toenemende productiekosten, ontvolking van het platteland door het trekken naar de steden, terugkerende pestepidemieën, oorlogen en tenslotte een zeer hoge belastingdruk. De regelmatige wateroverlast in de westelijke Tielerwaard was bovendien schadelijk voor de landbouw. Het land bleef van de herfst tot in de lente te lang nat en daardoor koud, waardoor het moeilijk te bewerken was en het land verzuurde.

Tabel 1.

**Enkele families met grondbezit op Leuven rond 1425
(aantal morgens in de Leuvense polder)**

naam	morgen
Gerrit Knijf	54
Jan Louf (Loef)	39
Godde van der Steeg	24
Otto Kans	18
Klaas van Yperen	18
Jan de Goye (Goey)	15
Gerrit Abbe	14
Floris Abbe	13
Frederik Braem	12
Gerrit Scout (Schouten)	12
Jan van der Linde	12
Maes Bout	12
Peter van der Heyde	12
Arend Snoek	12
Dirk de Waal	12
Totaal	280

De meeste woningen en boerderijen werden op wat verhoogd terrein volgens hetzelfde grondplan gebouwd. Het woon-, stal- en opslaggedeelte waren verenigd onder één dak. Over het algemeen was er maar één verdieping en bestond het bouwwerk uit een voorhuis (woonhuis) en een achterhuis, die door een muur van elkaar waren gescheiden. Het woonhuisgedeelte bestond uit een woonvertrek met bakoven en bedsteden, een eenvoudige meubilering, een kelder en een was- of melkkamer. Boven de kelder was meestal nog een opkamer met een slaapplaats. In de kelder en de eventueel aanwezige zolder werden zaaigoed en wintervoorraden opgeslagen. Het achterhuis diende als bedrijfsruimte en was via een deur vanuit het woongedeelte te bereiken. Het bestond uit een dorsvloer (of deel) met rondom de stallen voor het vee. Boven de stallen werd het hooi en stro opgeslagen. Grote boerderijen hadden nog schuren en andere bijgebouwen voor opslag, stalling van werktuigen, gereedschap en vee. Welgestelde boeren bouwden in steen, de anderen in steen en hout, klei en leem. De daken waren over het algemeen bedekt met riet. De bevolking voedde zich met brood, meelpap, erwten, bonen, spek, kaas, eieren, bier en water.

Rond 1430 verscheen de lichte eenstaartploeg die het ploegen eenvoudiger maakte. Door de geringe bespanning die hiervoor nodig was, kon de boer met één man af. Het paard als trekdier werd steeds belangrijker en ging de os vervangen. Op de gemeenschappelijke weiden graasden schapen. De boeren hielden rundvee in hoofdzaak voor de productie van melk, boter en kaas. Een klein gedeelte van de rundveestapel was slechts bestemd voor de slacht. Een koe leverde per jaar ongeveer dertig tot veertig kilo boter, negen- tot twaalfhonderd liter melk en zestig tot honderd kilo kaas. Met karren werd de stalmest naar het land vervoerd en met gaffels en vorken over het land verspreid. Daarna werd er geploegd, vervolgens gezaaid en tenslotte het zaad toegedekt door middel van een eg. Als de hooibouw in de kommen was afgelopen werd door de mannen het graan geoogst met de sikkel, de schoven gebonden door de vrouwen en het stoppelveld afgegraasd door het vee. Het dorsen gebeurde pas tijdens de wintermaanden in de schuur met behulp van dorsvlegels. Naast graan werden er ook erwten en bonen

verbouwd, maar de nadruk lag op veeteelt. Op en rond de boerderijen scharrelden varkens en wat pluimvee. Diverse akkerbouw- en veeteeltproducten werden op de dichtstbijzijnde markten verkocht, zoals onder andere in Gorinchem.

Leyenburg en Leuven bestonden in de vijftiende en zestiende eeuw voornamelijk uit hooi- en weiland. Het areaal akkerbouw was gezien de natte gesteldheid van het terrein de zware komklei beperkt. Toch werd er onder andere tarwe, gerst en haver verbouwd, maar ook hennep. Dit laatste gaf aan dat de verbouw van hennep in de lage delen van de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden een uitschieter had naar de lage delen van westelijke Tielerwaard en er in Leuven sprake was van een hennep-weidebedrijf. De hennep werd direct rond de boerderijen geteeld op kleine akkertjes, de zogenaamde hennepuinen of hennepwerven. Het morgenboek van Heukelum sprak ook over de *Werven* die langs de Gaweg lagen.

Tabel 2. Adellijk en geestelijk bezit in de Leuvense polder rond 1425 (in morgens en percentage van de totale polder)

naam	morgen	percentage
Adellijke families		
Dirk van Heukelum	49	
Otto Hendrik, bastaardzoon van Heukelum	28	
Alert, bastaardzoon van Otto III van Heukelum	22	
Otto Hubertzoon (van Leyenburg)	18	
Otto van Hemert	16	
Heer van Heukelum (Jan III)	16	
Rijckout, heer Ottozoon (van Leyenburg)	12	
Bruisten, bastaard van Acquoy (van Herbaren van Heukelum?)	12	
Willem van Hellouw	11	
Geestelijke instellingen		
De Heilige Geest te Heukelum	30	
De Karthuizers van Geertruidenberg	16	
totaal	230	21

De beste resultaten werden verkregen op gronden die 's winters dras stonden, en dat was in Leuven zeker het geval. De zware grond werd wel drie tot vijf maal geploegd anderhalve maand voor het zaaien. Met een zware bemesting, liefst met koeien- of paardenmest, en een goed doorwerkte bodem kon hennep lange tijd achtereen op hetzelfde perceel worden verbouwd. Ook werd de uit de sloten opgehaald bagger als mest gebruikt. De hennep werd voornamelijk gebruikt voor de fabricage van touw en zeil voor de scheepvaart. De verwerking vond plaats in de touw- en lijnbanen te Leerdam en Gorinchem.

Uit de bronnen bleek dat de pacht van de landerijen en boerderijen van de Heukelumse kerk soms werd betaald in natura, waarbij haver werd gebruikt en begin zestiende eeuw ook hennepzaad. De kerk bezat in 1525 onder andere een kamp land gelegen in de *Middelcampen* op Leuven. Dat stuk land werd verpacht aan Jan Hack voor twaalf schilden per jaar voor de duur van zes jaar. De waarde van een schild lag rond de anderhalve euro. De boerderij *Onser Zoete Vrouwe* op de hoek van Leuven was in 1524 verhuurd aan de familie Laven voor vijf schilden per jaar. Deze boerderij lag in de buurt van de Leyenburg. De pastoor van Heukelum had in 1527 het vruchtgebruik van een perceel land op Leuven, *Sint Peter Werken* genaamd.

De heren en vrouwen van Leyenburg in de vijftiende en zestiende eeuw

Na het overlijden van Jan III van Leyenburg volgde zijn zuster op. Zij was gehuwd met Dirk van Zwieten. Johanna schonk rond 1450, al voor haar overlijden, Leyenburg aan haar zoon Arend van Zwieten. Arend kreeg vervolgens ruzie met Jan III van Heukelum die kasteel Leyenburg innam. Vanwege zijn grote schulden verpandde hij Leyenburg in 1453 aan zijn zwager Gerard van Culemborg. Wegens valsmunterij werd Jan van Heukelum in 1456 uit Heukelum verdreven. Hij verloor ook de Leyenburg dat in brand werd gestoken. In 1467 werd Arend van Zwieten weer met Leyenburg beleend door Karel de Stoute. Hij werd baljuw van Rijnland en vergezelde Karel de Stoute op dienst oorlog tegen Luik. Vreemd is dat Leyenburg volgens het leenrepertorium tot 1522 in handen bleef van de familie van Zwieten, terwijl enkele leden van de familie van Heukelum ook

hiermee werden beleend. Zo werd in 1473 Adam van Heukelum, kleinzoon van Otto III van Heukelum door Karel de Stoute, heer van Heukelum, beleend met *huis en hofstad Leyenburg Mette Endbroeck of Rubroeck* die het in 1475 overdroeg aan zijn dochter Aleid, gehuwd met Johan II van Waardenburg. Vreemd was dat tegelijkertijd Dirk van Zwieten, zoon van Arend van Zwieten, eveneens optrad als heer van Leyenburg.

Muurresten van de Leyenburg en resten van een rij zware palen

In 1522 werd Joost van Zwieten, de zoon van Dirk, beleend met Leyenburg maar verkocht dit onmiddellijk aan mr. Vincent Cornelisz van Mierop, heer van Cabauw. Die verkocht het vijf jaar later aan Gerard van Arkel, heer van Heukelum die daarmee werd beleend. Vanaf die tijd bleef Leyenburg in het bezit van de heren van Heukelum. Na het overlijden van Gerard werd hij opgevolgd door zijn broer Walraven van Arkel van Heukelum en Leyenburg, die in 1549 werd beleend met Leyenburg. Dan volgden achtereenvolgens zijn zoon Otto V van Arkel in 1558, zijn kleindochter Maria van Arkel in 1568 samen met haar grootmoeder Catharina en tenslotte in 1596 door een tante van Maria en zuster van Otto V, Elisabeth van Arkel die beleend werd met huis, hofstede en goed van Leyenburg

Bronnen en literatuur

Bakker, Kees, *Als een lelie tussen de distels. Duizend jaarkerk in de heerlijkheid Heukelum*, Heukelum 1995.

Bijl, Aart, *De Arkelse Oorlog (1401-1412)*, Gorinchem 1986.

Bijl, Aart, *Geschiedenis van de Heerlijkheid Vuren*, Vuren 2015.

Gouw, J.L. van der, *Rechtsbronnen van Heukelum*, in: Verslagen en mededelingen Oud Vaderlands Recht, nieuwe reeks, deel 4, Zutphen 1984.

Jong, Peter de, *Heerlijkheden rond Gorinchem*, Wijk en Aalburg 2011.

Jaarverslag 2018

Traditiegetrouw vangt het jaarverslag aan met het moment waarop dit jaarverslag wordt geschreven, namelijk in de eerste maand van het nieuwe jaar 2019. De jaarwisseling 2018-2019 ligt nog maar enkele weken achter ons en we maken ons op om van het nieuwe jaar het allerbeste te maken. Ook dit jaar is de jaarwisseling in Vuren tamelijk rustig verlopen. Wel konden we genieten van prachtig vuurwerk dat gepaard ging met luid geknal. En prachtig schouwspel tekende zich af tegen de nachtelijke hemel. Kennelijk werd er niet op een honderdje meer of minder gekeken. Een teken dat het gelukkig in Nederland economisch gezien weer een stuk beter gaat dan enkele jaren geleden.

Maar genoeg over het begin van 2019; we gaan terug naar de aanvang van 2018; immers daarmee dient in een jaarverslag begonnen te worden. Ook de jaarwisseling 2017-2018 verloopt rustig; van grove vernielingen is eigenlijk geen sprake geweest, behoudens een klein brandje op het Dorpsplein. Uw bestuursleden hebben de Kerstvakantie 2017 gebruikt om eindelijk eens lekker uit te rusten van de vermoeienissen van de laatste maand van het jaar. Immers de jaarboeken van Tabula Batavorum 2017, getiteld “Grenzenloos” en de nieuwsbrieven worden door de bestuursleden bij de leden bezorgd en dat kost toch enige tijd en moeite hetgeen natuurlijk met alle plezier wordt gedaan.

De maand januari staat voor de deur en we moeten ons voorbereiden op de vele activiteiten in het nieuwe verenigingsjaar 2018. En daarom beginnen we al op donderdag 11 januari met frisse moed aan een bestuursvergadering. Vast agendapunt zijn de zorgen rond de beheerskosten van ons Witte Huis, waarvoor nog geen enkele oplossing is gevonden. Tevens worden de voorbereidingen getroffen voor onze eerst activiteit. En die is al op dinsdag 23 januari. Op deze avond houdt de heer Klaas Tammes, oud-burgemeester van Buren en Lienden, een lezing over de veelbesproken ridder van Rappard, van 1939 tot 1971 burgemeester van Gorinchem. De inleider van deze avond heeft een biografie geschreven over deze meest spraakmakende burgemeester van Nederland in de vorige eeuw. Ook bracht hij vele bezoeken aan villa Argo

aan de Arkelseweg waar het gezin Van Rappard woonachtig was. Op zeer boeiende wijze vertelt de inleider van deze avond over deze unieke figuur die geplaatst in zijn tijd ons een fraai beeld verschaft van de vele maatschappelijke veranderingen in de twintigste eeuw. Tammes maakt bij deze lezing gebruik van veel sprekende beelden van deze in de herinnering van velen voortlevende Gorinchemse burgemeester. Bijna 50 personen bezoeken deze avond en genieten volop van de wijze waarop Tammes de figuur ridder van Rappard ten tonele brengt.

Zo de eerste activiteit zit erop en we maken ons op voor de tweede activiteit van dit kalenderjaar, te weten de jaarvergadering waarin ieder jaar het wel en wee van de vereniging de revue zal passeren. Deze wordt dit jaar gehouden op dinsdag 20 maart. Bij de aanvang van deze jaarvergadering kan voorzitter Aart Bijl 41 leden welkom heten. De notulen en het jaarverslag 2017 worden ongewijzigd goedgekeurd. Ook het financieel overzicht, de behandeling van de begroting 2018, het verslag van de kascontrolecommissie en de benoeming van de nieuwe kascontrolecommissie 2019 zijn agendapunten die deze avond geen problemen opleveren. Bij het agendapunt bestuursverkiezing zijn penningmeester Lea Ekelmans-Rijpert, lid Jan Roza sr. en secretaris Sieb Tuiten periodiek aftredend, Bij acclamatie worden zij herkozen. Een groot deel van deze vergadering wordt besteed aan het Witte Huis, de huisvesting van ons museum. Waterschap Rivierenland is eigenaar van het pand geworden, maar het beheer berust bij beheersmaatschappij Camelot, die daarvoor bij onze vereniging beheerskosten berekent à raison van € 170,- per maand. Dit bedrag is natuurlijk op lange termijn niet door onze vereniging op te brengen. Door middel van een kleine contributieverhoging, waaraan algemene goedkeuring wordt gegeven, wordt getracht de pijn enigszins te verzachten. Leden Adrie Goedhart, Hans Daudeij en voorzitter Aart Bijl bieden aan contact te zoeken met het Waterschap Rivierenland en de Graaf Reynaldalliantie om deze ontstane problematiek te bespreken. Voor een gedetailleerd verslag van deze jaarvergadering verwijs ik u graag naar de uitgebreide notulen hiervan. Na de pauze genieten de aanwezigen van de nieuwe aanwinsten van de

vereniging op het gebied van foto en film die door Jan Roza sr. zijn verzameld en gedigitaliseerd.

In de maand maart ontvangt onze vereniging een brief van ons lid de heer Ad van de Giessen uit Zaltbommel waarin hij aandacht vraagt voor het graf van juffrouw De Witt, in de eerste helft van de vorige eeuw gedurende tientallen jaren een zeer gewaardeerd onderwijzeres aan de openbare school van Vuren. Zij was de dochter van de rentmeester de Witt. Ze was zeer sociaal en geliefd bij de plaatselijke bevolking. Samen met haar ouders bewoonde zij de grote woning aan de Waaldijk waarin later het gemeentehuis van de gemeente Vuren gevestigd zou zijn en nog later werd verbouwd tot het pand van de Kiviet Modern Wonen, het huidige onderkomen van Waterschap Rivierenland en de Graaf Reynaldalliantie. In de brief van de heer van de Giessen wordt aandacht gevraagd voor de slechte staat waarin het graf van deze geliefde juffrouw de Witt verkeert. Van de Giessen vraagt onze vereniging of er mogelijkheden zijn bij de gemeente Lingewaal om dit verwaarloosde graf op te knappen en te onderhouden, omdat er sinds lang al geen familieleden meer zijn die dit op zich zouden kunnen nemen. Hierop heeft onze vereniging actie ondernomen bij de gemeente Lingewaal met het gevolg dat de gemeente onze plaatsgenoot Gijs Pippel bereid heeft gevonden dit graf op te knappen en te onderhouden, hetgeen inmiddels tot volle tevredenheid is gebeurd. Gijs Pippel is hiervoor door de historische vereniging op gepaste wijze bedankt.

Inmiddels maken we ons op voor de volgende activiteit. Op dinsdag 17 april krijgen we in de Koels namelijk bezoek van een paar bekenden uit het westelijk deel van de Betuwe. Streekgenoten Gerrit Sterrenberg en Jaap de Kock verzorgen deze avond namelijk op hun eigen authentieke wijze een presentatie met als titel "Geen heden zonder verleden". Beide mannen zijn vroeger agrariër of te wel boer geweest en groeiden op in een dorpje op korte afstand van Vuren, namelijk Hellouw. In hun leven maakten ze door de jaren heen vele veranderingen mee en daarvan vertellen ze in hun eigen streektaal op kostelijke wijze. De stilte van het luisteren wordt deze avond zo nu en dan afgewisseld door daverende lachsalvo's van de aanwezigen.

26 april 2018 zal in het leven van Jan Roza sr. een zeer belangrijke dag blijven. Op deze dag behaagt het namelijk koning Willem Alexander om Jan Roza sr. te benoemen als lid in de orde van Oranje Nassau. Al heel vroeg wordt Jan opgehaald door een bestuurslid van de EGVL (Eerbetoont Geallieerde Vliegeniers Lingewaal) om in het gemeentehuis van de gemeente Lingewaal in Asperen aanwezig te zijn bij de uitreiking van een lintje aan de voorzitter van de EGVL. Tenminste dit is de smoes waarmee Jan naar het gemeentehuis in Asperen wordt gelokt. Van zijn dochters heeft hij te horen gekregen dat hij er wel netjes uit moet zien en dus is er met de nodige tegenzin een net pak gekocht. Niets in de gaten hebbend betreedt hij de trappen van het gemeentehuis, even later stomverbaasd de raadszaal betredend waar de hele familie inmiddels heeft plaatsgenomen. In de toespraak van de burgemeester Loes van Ruijven-van Leeuwen wordt Jan geroemd om zijn vele kwaliteiten als vrijwilliger door de jaren heen bij vele verenigingen en instellingen, waaronder voetbalverenigingen, de EGVL en ook vanzelfsprekend onze historische vereniging.

In de maand juni zien we de bestuursleden, lopend of op de fiets of met auto door de straten van Vuren en ook omgeving rijden. Afwisselend turend naar lijsten in de hand en huisnummers aan de muren van huizen. Ze hebben het namelijk druk met het rondbrengen van het Mededelingenblad van onze vereniging naar onze leden. Evenals voorgaande jaren ziet het blad er weer zeer verzorgd uit. We zijn met recht trots op ons door voorzitter Aart Bijl geredigeerd en samengesteld blad. En als het woord trots wordt gebruikt kan dat ook terecht worden gebruikt als we het over de kwaliteit van onze website hebben. Meermalen ontvangen we hierover waarderende woorden van bezoekers. Ons bestuurslid en webmaster Dick van der Wal zorgt ervoor dat de kwaliteit hiervan blijft gewaarborgd.

De volgende activiteit is de fietstocht op zaterdag 23 juni, een zeer gedenkwaardige dag voor een van de bestuursleden van onze vereniging. Alleen wordt bij deze activiteit niet zoals het woord doet vermoeden, gefietst. Gezien de afstand die vandaag afgelegd moet worden, wordt er gebruik gemaakt van auto's. Het reisdoel is vandaag het

Biesboschmuseum. Het tijdstip van vertrek is bepaald om 13.00 uur vanaf dorpshuis de Koels. Op het afgesproken tijdstip melden slechts enkele leden zich om aan deze tocht deel te nemen. Reikhalzend wordt door een ieder uitgekeken of het aantal nog enigszins zal worden uitgebreid. Als dit niet het geval is wordt het startsein gegeven voor vertrek naar de overkant van de rivier. Van een voorspoedige reis kan echter voor een van de auto's niet worden gesproken. Op een gegeven moment meent de chauffeur van deze auto dat zijn voorganger een verkeerde afslag neemt. Eigenwijs als hij is besluit hij een kortere weg naar het einddoel te nemen. Het gevolg hiervan is dat dit besluit leidt tot een sightseeing Biesbosch gedurende drie kwartier. Het blijkt namelijk dat men hier in dit gebied nog niet op de hoogte is van richtingaanwijzers of andere manieren om bezoekers naar een doel te leiden. Ondertussen zit een gezelschapje van ongeveer tien leden in de kantine van het Biesboschmuseum reikhalzend en ook enigszins ongerust uit te kijken naar de onderweg vermiste deelnemers aan deze blijkbaar zeer moeilijke ontdekkingstocht. Eindelijk wordt de deur geopend en stijgt een zucht van verlichting op uit de monden van de wachtenden als ze in de deuropening de twee verloren gewaande schapen ontwaren. Eerst maar een kop koffie om van de schrik te bekomen. Hierna wordt het museum met een bezoek van ons vereerd. We genieten van de manier waarop men hier heeft getracht de wondere wereld van de Biesbosch aan het publiek te tonen. Om omstreeks vijf uur wordt de terugreis naar Vuren aanvaard en vermoeid, maar zeer voldaan wordt de karavaan rond half zes bij de Koels ontbonden.

In de maand juni ontvangt uw secretaris een mailtje van ons lid Adrie Goedhart met als inhoud dat hij als lid van Ensemble Vuren met betrekking tot de dijkversterking, dijkvak Vuren, een gesprek heeft gehad met mevrouw Saskia Plate van de Graaf Reynald Alliantie. In dit mailtje deelt Adrie mee dat hij aan mevrouw Saskia Plate de financiële situatie heeft uitgelegd waarin de historische vereniging is komen te geraken na de verkoop van het perceel en de gebouwen, inclusief het Witte Huis, van fa. Wim de Kiviet aan Het Waterschap Rivierenland. Uitgebreid heeft hij uitgelegd dat het voortbestaan van onze vereniging op korte termijn aan een zijden draadje komt te hangen, omdat de maandelijkse

beheerskosten slechts korte tijd door ons opgebracht kunnen worden. Hij legt in dit verband ook de nadruk op het feit dat onze historische vereniging ook een taak heeft om het historisch erfgoed van Vuren te beschermen en te behouden. In de mail deelt hij tevens mee dat hij met mevrouw Plate heeft afgesproken dat het bestuur van onze vereniging een afspraak met haar zal maken voor een gesprek. Enkele dagen daarna hebben uw voorzitter en secretaris een gesprek met haar met als resultaat dat de Graaf Reynald Alliantie in het vervolg de beheerskosten voor haar rekening zal nemen. Natuurlijk blijven de kosten van onderhoud enz. voor rekening van onze vereniging.

Voordat we met zomervakantie gaan is er nog één activiteit dat in dit jaarverslag aandacht verdient. Op 14 juli zijn we traditiegetrouw namelijk weer deelnemer aan de Boerenmarkt in de theetuin achter het restaurant Oud Vuren van Wouter Blinde. We hebben een prachtige kraam ingericht met enkele authentieke voorwerpen en heel veel boeken. Evenals voorgaande jaren is het prachtig weer en bezoeken honderden belangstellenden deze gezellige markt. Onze vereniging kan zich zelfs verheugen op internationale belangstelling. We bezetten een prachtige plaats onder enkele bomen en naast enkele zeer enthousiaste dames van onze Vurense volleybalvereniging "Serve-68". We kunnen terugzien op een zeer geslaagde activiteit waar we volgend jaar graag weer acte de présence geven.

Dat Vuren een dorp is met allures bewijst de belangstelling die Omroep Gelderland in 2018 voor ons dorp toont. Dit geschiedt op uitnodiging van enkele Vurenaren, waaronder John van Nieuwaal en Henry Wessels. In het kader van "Zomer in Gelderland" bevolkt op 15 augustus een groot aantal auto's het terrein van de voormalige basisschool "De Vuurvlinder". Tientallen medewerkers van Omroep Gelderland zijn vanaf 's morgens vroeg in de weer met allerlei vreemde attributen en honderden meters kabel. Veel inwoners zijn niet weg te slaan van het veld om maar niets te missen van de voorbereidingen en de daarop volgende activiteiten. Tegen de avond is er een directe tv-uitzending, waarin veel bekende plaatsgenoten optreden. In de optocht waarin zo veel mogelijk Vurense verenigingen zich presenteren is

natuurlijk ook onze vereniging vertegenwoordigd. Bets den Adel en Henk van den Berg vormen in de optocht een prachtig paar uit de oude doos in heel deftige, gedateerde kledij. Later biecht Henk op dat bij gebrek aan grote maten in de uitgebreide en keurige garderobe van onze vereniging hij snel naar huis is gegaan om daar zijn trouwpak uit de kast te halen. Bravo, Henk! Vuren kan terugzien op een prachtig schouwspel, waar ondanks de vakantietijd honderden Vurenaren van hebben genoten. En belangrijk is dat Vuren zich weer even op de kaart heeft gezet.

En in augustus staat er nog een activiteit op het programma: Het traditioneel door Jacqueline van Herwijnen geregisseerde Bouwdorp Vuren. Jaarlijks wordt ook onze vereniging gevraagd daaraan medewerking te verlenen. Voorgaande jaren bestond die medewerking uit het vertonen van filmpjes voor de jeugd met een stukje plaatselijke historie door Jan Roza sr. Dit jaar wordt door onze vereniging een quiz samengesteld voor ouderen met vragen over de verre en nabije historie van Vuren. Ons bestuurslid Bets den Adel speelt deze middag de rol van quizmaster. Jammer genoeg zijn er slechts weinig ouderen die deelnemer zijn aan deze gezellige middag. Hoogstwaarschijnlijk is het prachtige maar erg warme weer oorzaak geweest van deze geringe opkomst.

We laten de zomer achter ons en maken ons op voor de herfst. Eén dag voor de meteorologische herfst is het vroeg in de morgen al een drukte van belang in en rond ons museum het Witte Huis. En niet alleen vandaag, maar eigenlijk de hele week is het al drukker dan gewoonlijk geweest in ons museum. Matten worden geklopt, ramen worden gelapt en Henk heeft gezorgd dat het er buiten keurig netjes uit ziet. Binnen zijn bestuursleden en Johan Rombout, onder de bezielende leiding van Bets de Adel en Marry van den Berg, druk bezig de honderden voorwerpen en boekwerken van een dun laagje stof te ontdoen. Met kennersblik wordt gecontroleerd of er bij het schoonmaken aan de afspraken wordt gehouden. En zo ziet het er op zaterdag 22 september allemaal spic and span uit. Alleen de tent moet nog worden opgebouwd. En dat is een bezigheid waarbij in het verleden bij het gevecht met de tientallen buizen wel eens de Nederlandse taal verkeerd werd gebruikt en menige hersenpan op hardheid werd getest. Maar om tien uur staat alles dan

eindelijk wat moet staan; Jan heeft zijn foto en film apparatuur geïnstalleerd, Henk en Aart en Dick hebben de boeken uitgestald. De geur van door Bets vers gezette koffie, vermengd met de geur van de door haar meegebrachte speculaas vult de ruimte van de ooit door de oorspronkelijke bewoners gebruikte bijkeuken. Keurig op tijd heeft onze operateur Jan Roza sr. zijn spulletjes klaar staan. Gedurende deze dag zal hij de nieuwe en nu al alom geprezen DVD vertonen. Deze film heeft als titel “Verleden en Heden van Fort Vuren” en bevat beelden van het fort tijdens de mobilisatie, de opening van het WOII – en Vliegeniersmuseum in mei 2017 en opnamen van de vliegeniers die tijdens de oorlog boven het grondgebied van Lingewaal crashten. Kortom alles is in gereedheid gebracht om het hopelijk talrijke publiek vandaag zeer gastvrij te ontvangen. En om even over tien melden zich de eerste belangstellenden om een kijkje te nemen in ons museum en de nieuwe aanwinsten. Toch zal het aantal bezoekers deze dag enigszins tegenvallen. Waarschijnlijk komt dit omdat er in en om dorpshuis De Koels een activiteit is in het kader van “Dag Lingewaal” waar ook een draaimolen staat en dat trekt natuurlijk de nodige mensen. Toch wordt onze Open Dag bezocht door ongeveer 40 personen. Een schril contrast in vergelijking tot voorgaande jaren. Volgend jaar kunnen we ons ongetwijfeld weer verheugen op een groter aantal bezoekers.

Inmiddels heeft de herfst zijn intrede gedaan en dat is te merken aan de korter wordende dagen, de vele plensbuien en de ontbladering van de bomen. Maar als er bestuursvergaderingen worden gehouden en de koude wind om ons Witte Huis raast is het knus in ons clubhuis, zoals Henk ons museum doorgaans noemt. Al vroeg in de morgen heeft hij de kachel aangezet of hoger gezet om het ons tijdens ons verblijf zo behaaglijk mogelijk te maken. Hieruit blijkt maar weer dat we het erg getroffen hebben met zo'n huismeester, die niet alleen binnenshuis de zaken op orde houdt, maar rond het huis zorgt dat het er altijd netjes uit ziet.

In dit jaar staat ons nog één activiteit te wachten. Op dinsdag 20 november komt de heer Tom Schreuders uit Gorinchem bij ons op bezoek. Hij is een oud-werknemer en hoofd van de Historische

Bedrijfscollectie van de wereldberoemde scheepswerf “Damen Shipyards”, waarvan een van de grootste scheepswerven zich in Gorinchem bevindt. Hij vertelt deze avond op zeer boeiende wijze over het heden en verleden van deze bloeiende internationaal bekende scheepswerf. Spreker laat hierbij fantastische beelden zien van dit bedrijf, wereldmarktleider van vele verschillende soorten schepen. Deze avond hebben ruim veertig belangstellenden de tocht naar De Koels aanvaard en genieten van deze boeiende lezing. Tot slot van deze avond ontvangen alle aanwezigen een prachtig boekwerk over de geschiedenis van scheepswerf Damen. In zijn slotwoord dankt voorzitter Aart Bijl de heer Schreuders hartelijk voor deze geslaagde avond.

Het einde van het jaar komt in zicht. Sinterklaas klopt voor velen aan de deur. De Kerstman staat te popelen om zijn intrede te doen. We maken ons op om van de laatste weken van het jaar nog iets moois te maken. Er staat voor de bestuursleden dit jaar nog één werkje op het programma: Het naar de leden brengen van het jaarboek van Tabula Batavorum plus de nieuwsbrief. Regen, storm en hagel trotserend zorgen zij ervoor dat de leden zich met de feestdagen voor de deur niet hoeven te vervelen, maar al lezend kunnen genieten van enkele aspecten uit het rijke verleden van het westelijk deel van de Betuwe.

Evenals voorgaande jaren kunnen de inwoners van ons dorp ook deze jaarwisseling genieten van prachtig vuurwerk dat gepaard gaat met luide knallen. Velen wensen elkaar in deze nacht het beste voor de toekomst. Wat onze vereniging betreft, hopen wij dat 2019 een goed verenigingsjaar mag worden. En dat spreekt onze voorzitter Aart Bijl ook uit op 17 januari 2019 aan het begin van de eerste bestuursvergadering in het nieuwe verenigingsjaar 2019.

Hoewel uw secretaris zich bewust is van de beperktheid van dit jaarverslag hoopt hij dat u bij het aanhoren en later het lezen van dit jaarverslag een indruk hebt gekregen van de activiteiten van onze en natuurlijk uw historische vereniging gedurende het verenigingsjaar 2018. Tot slot dankt hij u voor uw aandacht en belangstelling.

Vuren, 12 maart 2019

Secretaris Sieb Tuiten

Programma najaar 2019:

22 juni - Zaterdagmiddag, houden wij onze excursie naar het Minidome in Asperen. Een museum met miniatuurauto's. Vertrek per fiets/auto's vanaf de Koels om 13.00 uur terugkeer naar Vuren tussen 16.00 en 17.00 uur. De entreekosten van het museum bedragen € 3,50 p.p en voor wie er koffie/thee bij wil hebben € 4,--.

21 september - Zaterdag, ons jaarlijkse Open Huis aan de Mildijk 74, waar U weer kunt genieten van onze collectie foto's, films, boeken en andere voorwerpen. De koffie staat klaar. We zijn open van 10.00 tot 16.00 uur en u bent van harte welkom.

19 november – Dinsdagavond 20.00 uur in De Koels houdt Aart Bijl een lezing over de geschiedenis van de baksteenfabricage in de voormalige gemeente Lingewaal

